

Thisted blev ramt af kolera-panik

Fra koleraens og modehandlerindernes tid

[Fakta om kolera](#)

Af Orla Poulsen

THISTED: Thisted var i midten af 1800-tallet en købstad, der var på vej til at udvikle sig – selv om det var med meget små skridt. Først da en havn kunne tages i brug i 1844, blev der grobund for en erhvervsudvikling, som langsomt fik fat i de efterfølgende årtier.

Samme år havnen blev bygget, fik købstaden en industriel virksomhed, da J. C. Krog anlagde et mindre jernstøberi. Og med små afbrydelser var der de næste 100 år en fast dampskibsforbindelse mellem Thisted og verden udenfor. Thisted lå isoleret på Jyllands skulder.

Forbindelsen mellem Thisted og Aalborg blev varetaget af postvognen, der nøjedes med at gøre den besværlige tur en gang om ugen. Men spiren var lagt.

Thisted by blev opmålt og matrikuleret af landmåler Buchhave i 1850 og i den anledning blev adskillige veje og pladser navngivet – sådan for at få orden i sagerne.

Et nyt rådhus var på bedding. Det var også hårdt tiltrængt – som det fremgår af en lille sag fra 1851.

Amtet og Indenrigsministeriet forlanger oplysninger om, hvordan det forholder sig med den kontante beholdning i byens pengekasse, som efter en anordning af 24. oktober 1837 skulle være i en særlig - og dertil bestemt - kasse. Men man må med beklagelse svare, at ”årsagen til at den befalede kasse ikke er anskaffet, hidrører fra, at der ikke på rådstuen findes noget passende sted, hvor den kunne sættes, men da det nye rådhus nu vil blive opført om få år, vil denne mangel kunne afhjælpes. Den kassebeholdning, der hidtil har været, har været beroende hos Kæmneren, der tillige er fattig- og skolekasserer, og den har aldrig været synderlig stor, da indtægterne altid næppe har kunnet dække udgifterne”.

Til gengæld er der tilsyneladende tilstrækkeligt med ”modehandlerinder” i Thisted by.

Det var i al fald den besked, byrådet gav Sophie Frederikke Thisted fra Viborg, da hun ansøgte om at etablere sig i Thisted i 1850: ”Da byen er så tilstrækkelig forsynet med modehandlerinder, må man på det bestemteste fraråde etablering af flere, da de fleste af de, som allerede er her, har meget lidet af bestille”, hed det i byrådets afslag til frk. Thisted i Viborg.

Truslen fra koleraen

Det skal understreges: Koleraepidemien, der i 1853 ramte Danmark – og navnlig København – nåede aldrig til Thisted.

De lokale ofre kan indkredses til to lokale sømænd, der blev smittet og døde i København og Hull i England.

Men truslen om en epidemi – den var skam alvorlig nok og udløste noget nær en panikstemning ikke alene i Thy, men i hele landet.

Skrækken for smitten blev ikke mindre af, at man dengang for 150 år siden egentlig ikke kendte de egentlige årsager til udbredelsen af epidemiske sygdomme, skønt man nok i 1840'erne fik en fornemmelse for, at dårlig hygiejne kunne bære noget af skylden.

Hvad kunne man egentlig stille op i et samfund, der var knap på ressourcer?

I 1848 – fem år før koleraen virkelig kom til udbrud i Danmark – modtog kommunerne instrukser om, hvordan de skulle forholde sig til ”den i Rusland grasserende Cholera”.

I den anledning tog byrådet i Thisted initiativ til, at fattighuset på Munkevej – om nødvendigt – kunne indrettes til sygelokale, og i Østerild og Hunstrup underrettede sognekommunen beboerne om, at ”de skulle holde værelserne rene og luftige og sørge for, at vinduer kunne åbnes”.

Thisted fik i 1851 en sundhedskommission, hvis opgave var at sørge for ”sundhedsplejen i købstaden såvel på gader og offentlige pladser som i husene og deres nærmeste omgivelser”.

Det blev der brug for i 1853, da koleraen for alvor blev en trussel.

Den nydannede sundhedskommission og politimester Niels Nellesmann kundgjorde for Thistedes borgere, at ”skarn

skulle fjernes”.

Det indebar tvungen gadefejning i byen hver onsdag og lørdag – efter at gaden først var stænket med vand. Der gjaldt særskilte bestemmelser for rendestenene, der skulle fejes og bestænkes med vand hver anden dag – og efterfølgende udskylles med vand.

Akut blev det påbudt, at alle møddinger skulle køres bort fra byen – og kun om natten.

Sundhedskommissionen indskærpede også, at lokumsspande hyppigt skulle tømmes i møddingerne og tildækkes med aske og fejeskarn.

Så vidt foranstaltningerne i forhold til private husholdninger.

Garvere, slagtere og farvere skulle sørge for, at deres ”udblødningsvand eller lud, farvesupper, blod og lignende blev udledt, så det ikke blev til gene for naboer og der ikke blev stank i gaden”. Og hvis man i denne forbindelse benyttede rendestenene til at bortfjerne skarn, skulle man sørge for, at udledningerne skete ved nattetid - og ellers skulle efter med vand.

Det blev indtrængende indskærpet, at der blev strammet op på renligheden og de lokale sundhedsmyndigheder håbede, at ”byens indvånere hertil ville bidrage alt, hvad der stod i deres magt”.

Tillid er godt, kontrol er bedre, og i den efterfølgende tid patruljerede medlemmerne af sundhedskommissionen rundt i byen og kontrollerede, at bestemmelserne nu også blev fulgt.

Hvem sad så i denne sundhedskommission?

Det gjorde såmænd fire købmænd, en bager, to urmagere og en slagter, der alle var bemyndiget til at straffe overtrædelser af de ekstraordinære foranstaltninger.

Slagterforretning blev lukket

Tre uger senere lukkede sundhedskommissionen en af byens slagterforretninger.

Den pågældende slagter blev meget fornærmet, bedyrede sin uskyld og svarede igen, at man havde glemt ”den vederstyggelige lugt fra dampbrænderiet og hos garvere og feldberedere”.

Og så kunne han ikke begribe, at byen ikke opførte et offentligt slagtehus enten i Vegendal, Kronens Mark eller Kapelsten, hvor byen ejede jord.

En skomager klagede sin nød over, at der verserede rygter om, at han havde pådraget sig kolera efter et besøg i København - og han fremlagde en lægeattest på, at han var rask.

Havnekommissionen posterede to mand ved indsejlingen til havnen for at forhindre, at skibe uden videre sejlede ind i havnen om natten.

Man frygtede også, at smitten kunne bringes til byen af de passagerer, der rejste til Thy med dampskibet ”Limfjorden”.

Lokalt lød der en opfordring til at indstille driften af ruten – eller i det mindste lade passagererne undersøge, før de gik i land.

I august 1853 blev ruten midlertidigt indstillet. En tømrersvend fra Thisted var rejst til Ålborg for at besøge sin kone og sine børn, der var smittet med kolera - og ville naturligvis efterfølgende vende tilbage til Thisted. Her kunne man se, hvor let smitten kunne komme til byen – var der blevet argumenteret.

Fra borgere kom der opfordringer til byrådet om at afholde offentlige møder, hvor man kunne indprente befolkningen sagens alvor.

For at undgå smitte blev det forbudt at sælge al frugt undtagen til syltning, da ”det for nærværende tid måtte anses som meget skadelig for sundheden”.

Hvad med en ”Colerabitter”?

Som modforanstaltning annoncerede en lokal købmand, at han nu forhandlede en såkaldt ”Colerabitter af fortrinlig beskaffenhed”.

Den har sikkert fundet god afsætning. Hvis den nu hjalp. Her var i al fald en anledning til at snuppe en lille en i et godt formåls tjeneste.

Der blev også afholdt en basar til fordel for de, der måtte blive hjemløst af koleraen ”eller de i København ved sygdommen forældreløse blevne børn”.

Både i Thisted by og i landsognene skulle indrettes sygestuer, hvor eventuelle ofre for kolera kunne isoleres og plejes - og i juli 1853 søgte man efter folk, der ville lade sig ansætte som sygevogtere – som de hed.

I Kollerup-Hjortdal anså sogneforstanderskabet det for gavnligt, at ”gøre den arbejdende klasse bekendt med, at det,

for at forebygge sygdommen, er nødvendigt at undgå forkølelse, unnlade nydelsen af mange kolde drikke under arbejdet, især surt øl, der er absolut skadeligt, og at det derimod kan anses for gavnligt under arbejdet at tage en mundfuld brændevin, der er tillavet med malurt eller gentinerod”.

Men snart vendte hverdagen tilbage til de vante folder. Epidemi blev det ikke til – det blev ved truslen og forskrækkelsen. Men erfaringerne fra koleraens tid blev liggende et sted i thistedboernes bevidsthed og kom til udtryk i de forbedringer på sundhedsområdet, som udviklingen og ny viden bragte med sig i de følgende årtier. En vis optimisme bredte sig i byen i takt med erhvervsudviklingen, og måske blev der endog plads til den modehandlerinde, der i første omgang havde fået afslag fra byrådet til at etablere sig i købstaden.

Om kolera

* I juni 1853 blev København ramt af en koleraepidemi. Fra juni til oktober blev 7000 mennesker syge. Det var fem-seks pct. af byens befolkning. Epidemien krævede 5000 dødsopfre. I løbet af 1840 var det københavnske bystyre af læger blevet advaret om, at den dårligste del af bebyggelsen samt vandforsynings-, renovations- og kloaksystemet burde fornyes for at undgå epidemier og smitsomme sygdomme. Frisk luft og isolation af de smittede blev anbefalet. Denne metode viste sig at være effektiv. Kolera smitter ved dråbeinfektion, og når der er plads og frisk luft, begrænser det smitten. Det vidste lægerne ikke dengang. Man troede, at kolera skyldtes nogle usunde dunster i luften. Koleraepidemien i 1853 førte til en ny opmærksom om betydningen af hygiejne. Få dage før udbruddet vedtog bystyret at gennemføre en kloakering af hovedstaden.

* Kolera skyldes en bakterie, der ofte overføres via inficeret drikkevand. Officielt blev denne bakterie anerkendt i 1892 som årsagen til kolera. Da koleraen angreb København i 1853, kendte man således ikke årsagen til sygdommen.